

POLİTİKA ÇERÇEVESİ

Depremden Etkilenen
Doğu Akdeniz Bölgesi'nde
Kapsamlı Sosyoekolojik
Dirençlilik

Hazırlayan
İttri Levent Erkol

 HUDOTO

Depremden Etkilenen Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Sosyoekolojik Dirençlilik İçin Politika Önerileri

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı
Temmuz 2026

Bu yayın Conservation Collective, Turkish Philanthropy Funds, Türkiye Mozaik Foundation ve Sivil Toplum için Destek Vakfı işbirliği ile hayata geçirilen Turquoise Coast Fund'ın finansal desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğinden sadece HUDOTO – Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı sorumlu olup, herhangi bir şekilde destekçi kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır.

TURKISH
PHILANTHROPY
FUNDS

Depremden Etkilenen Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Sosyoekolojik Dirençlilik İçin Politika Önerileri

Önsöz

Değerlendirmenize sunduğumuz politika önerileri, Vakfımızın Mersin, Adana ve Hatay'da sivil toplumun güçlendirilmesini amaçlayan "İklim ve Afet Risklerine Karşı Ekosistem Temelli Hukuki Dayanıklılık" projesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Projemizin faaliyetleri Conservation Collective, Turkish Philanthropy Funds, Türkiye Mozaik Foundation ve Sivil Toplum için Destek Vakfı iş birliğiyle hayata geçirilen Turquoise Coast Fund'ın finansal desteğiyle gerçekleşti.

Bu projede, Akdeniz Bölgesi'nde giderek artan iklim değişikliği etkileri, afet riskleri, kıyı ve kara ekosistemlerindeki tahribat, biyolojik çeşitlilik kaybı ve geçim kaynaklarının tehlikeye girmesi gibi çevresel krizlere karşı sivil toplum örgütlerinin, hukukçuların ve çevre savunucularının kapasitesini güçlendirmeyi amaçladık.

Bu amaçla ilk olarak Mart ayı boyunca tarihsel biyocoğrafya, afete dirençli kentler, peyzaj ekolojisi ve mekânsal planlama, afetlere ve iklim krizine karşı doğa temelli çözümler, kentsel dirençlilik için ekosistem hizmetleri, kıyı ve deniz ekosistemlerinin korunması, hak temelli savunuculuk ve stratejik dava yöntemleri başlıklarında çevrimiçi seminerler düzenledik.

Seminerlerimiz sona erdikten ve sorun odakları üzerinde belirli bir donanım kavuştuktan sonra katılımcılarımızla bu kez Mayıs ayı başında Tarsus'ta düzenlediğimiz çalıştayda tekrar bir araya geldik. Bu çalıştayda iklim ve afet riskleri karşısında ekosistem temelli yaklaşımın, kentsel dirençliliğin, hukuki dayanıklılığın ve yerel savunuculuğun nasıl güçlendirilebileceğini hep birlikte değerlendirdik. Sorunları analiz ederek, çözüm önerileri geliştirdik.

Ortak çalışmalarımızın bir sonucu olan bu politika önerilerini yerel yönetimlere, meslek örgütlerine, barolara, kamu kurumlarına ve BM mekanizmalarına sunacak, hayata geçirilmesi için takipçisi olacağız.

Bilgi ve deneyimleriyle çalışmalarımıza destek olan eğitimcilerimiz Prof. Dr. Oğuz Türkozan'a, Prof. Dr. Hayat Zengin Çelik'e, Ferdi Akarsu'ya, Esra Başak'a ve projemizde hem eğitmen hem de danışman olarak görev alan İtri Levent Erkol'a, çalışmalarımızda yer alan, öneriler geliştiren tüm katılımcılarımıza ve projemizin destekçi kurumlarına teşekkür ederiz.

Saygılarımızla

Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı Kurucu Direktörü Özlem ALTIPARMAK

Yönetici Özeti ve Politika Vizyonu

Sismik aktivite, iklimsel zorluklar ve güncelliğini yitirmiş altyapı Doğu Akdeniz Bölgesi'nin karmaşık sosyoekolojik risklere karşı kırılganlığını önemli ölçüde artırmıştır. Bu çerçevede, deprem sonrası iyileşme süreci için kapsamlı ve bilimsel temelli bir politika yol haritası sunmaktadır. Geleneksel gri altyapıya olan bağımlılığı azaltarak ve Doğa Temelli Çözümleri (DTÇ), ekosistem korumasını, katılımcı yönetimi ve toplumsal cinsiyeti kapsayan ekonomik güvenliği önceliklendirerek, bu politika dirençli, adil ve sürdürülebilir bir bölgesel kalkınmanın temel ilkelerini ortaya koymaktadır.

Eksen I: Stratejik Doğa Koruma ve Ekotoksikolojik Risk Azaltımı

Afet sonrası düzensiz iyileştirme süreçleri, kontrolsüz endüstriyel büyüme ve değişen göçmen nüfus baskısı, bölgenin biyolojik çeşitliliğini tehdit etmektedir. Bölgesel biyofiziksel bütünlüğün sürdürülebilmesi için bu habitatların ortak çabalarla korunması elzemdir.

Politika Eylemleri:

- Kıyı ve Sulak Alan Koruma Sınırlarının Uygulanması: Deprem sonrası ortaya çıkan inşaat atıklarının (moloz) ve kimyasal atıkların hassas alanlara dökülmesi derhal durdurulmalı ve bu olumsuz süreç tersine çevrilmelidir. Bu doğrultuda Milleyha Sulak Alanı, Samandağ sahil koridoru ve Altınözü zeytin tarım-ekosistemleri hedeflenmelidir.
- Hava ve Su Sistemleri İçin Ekotoksikolojik Karşı Önlemler: Asbest ve toksik partiküllerin rüzgâr yoluyla kentsel merkezlere yayılmasını önlemek amacıyla titiz tarama ve izleme ağı kurulmalı; Seyhan Havzası, Ceyhan Havzası (örneğin Tabak Deresi) ve İskenderun Körfezi'ne endüstriyel kimyasalların, evsel atık suların ve atılan tarım ilacı ambalajlarının deşarj edilmesi durdurulmalıdır.
- Habitatların ve Kritik Türlerin Korunması: Nesli tehdit altında olan faunanın yuvalama, kışlama ve beslenme alanlarını korumak amacıyla, uluslararası sözleşmelere ve ulusal mevzuata uygun, daha korumacı denizel ve karasal zonlama (bölgeleme) uygulamaları hayata geçirilmelidir. Bu türler arasında yeşil deniz kaplumbağası *Chelonia mydas* (Linnaeus, 1758), iribaşlı deniz kaplumbağası *Caretta caretta* (Linnaeus, 1758), Nil yumuşak kabuklu kaplumbağası *Trionyx triunguis* (Forsskal, 1775), Akdeniz foku *Monachus monachus* (Hermann, 1779) ve saz kedisi *Felis chaus* Schreber, 1777 yer

almaktadır. Akyatan ve Yumurtalık lagünleri ile Göksu Deltası gibi uluslararası öneme sahip Ramsar sulak alanları ve milli parklar için yasal koruma mevzuatı daha da güçlendirilmeli, koruma alanlarına yönelik denetimler ciddiyeyle yapılmalıdır.

- Yukarı Havza Biyoçeşitlilik Koridorları: Amanos Dağları'ndaki orman yangınlarının neden olduğu ekolojik zararlar, yerli dağ ceylanları, yaban keçileri ve engereklerin habitatlarını güvence altına alacak hedefli tür taşıma (transplantasyon) programları paydaşlarla birlikte başlatılarak azaltılmalıdır.

Eksen II: Ekosistem Hizmetlerinin (EH) Optimizasyonu ve Hidrolojik Stabilizasyon

Doğal akarsulara ve kıyılara verilen zararlar temel ekosistem hizmetlerini azaltmış, bu durum sıradan fırtınalardan kaynaklanan şiddetli sel ve su baskını risklerini artırmıştır.

Politika Eylemleri:

- Su Düzenlemesinin Yeniden Sağlanması: Yeşil şehir planlaması, ortak ve entegre bir planlama anlayışıyla zorunlu kılınarak betonun kentsel yayılımı sınırlandırılmalıdır. Özellikle yerleşimlerin üst havzalarında yer alan doğal nehir kıyıları restore edilmeli ve nehirlerin orijinal yataklarında akmaları kararlılıkla sağlanmalıdır.
- Kıyı Akiferlerinin Tuzlanması'nın Önlenmesi: Deniz suyu girişini (tuzlanmayı) önlemek amacıyla yeraltı suyu çıkarımı düzenlenmeli ve kaçak kuyular kapatılmalıdır. Yüksek yaz buharlaşması ve azalan tatlı su akışları, tuzlu suyun tarım alanlarına nüfuz etmesine yol açarak ürünlere ciddi zarar vermektedir.
- Kentsel Isı Adası (UHI) Etkisiyle Mücadele: Yansıtma gücü yüksek betonlara olan bağımlılığı azaltmak için yerelleştirilmiş araştırma ve geliştirme çalışmaları teşvik edilmelidir. Şiddetli mikroklimat ısınmayı hafifletmek amacıyla iklime duyarlı imar planlaması, termal kütle analizi ve serinletici yeşil koridorlar uygulanmalıdır.
- Kültürel ve Doğal Hizmetlerin Korunması: Kuş gözlem alanları ve doğa yürüyüşü yolları gibi düşük etkili ortak toplanma alanları ve sosyal alanlar geliştirilerek topluluğun çevreyle olan bağı yeniden pekiştirilmelidir.

Eksen III: Doğa Temelli Çözümler (DTÇ / NbS) Matrisi

Uzun vadeli iklim zorluklarıyla etkili bir şekilde mücadele etmek için, geleneksel mühendislikle birlikte ya da ona sürdürülebilir bir alternatif olarak, kalıcı faydalar sağlayan doğa temelli çözümler uygulanmalıdır.

- Biyo-Kalkan: *Posidonia oceanica* deniz çayırı yatakları ve mercan resifi yapıları etkin bir şekilde korunmalı, işlevi bozulmuş alanlar rehabilite edilmeli ve genişletilmelidir. Bu biyolojik sistemler karbon yutağı ve doğal dalga sönümleyicisi olarak görev yaparak kıyı şeritlerini fırtına dalgalarından, deniz seviyesinin yükselmesinden ve erozyondan korur.
- Termal Kirliliğin Azaltılması: Yumurtalık Sugözü termik santrali ve Gülnar Akkuyu nükleer güç tesisi çevresine su sıcaklığı izleme ağları kurulmalıdır. Bu sistemler, sıcak su deşarjlarının etkilerini hassasiyetle takip edecek ve azaltılmasına yardımcı olacaktır. Söz konusu deşarjlar denizel karbon depolamasını azaltmakta, kıyı asitlenmesini hızlandırmakta ve dolayısıyla deniz canlılarının fizyolojilerini ve üremelerini olumsuz etkilemektedir.
- Havza Ölçeğinde Agro-Ekolojik Sistemler ve Sel Yönetimi: Samandağ-Arsuz güzergâhı ve Erdemli-Alata havzası gibi temel koridorlar boyunca rijit gri altyapıların yerini bitkilendirilmiş yamaç drenaj kanalları ve biyomühendislik ürünü heyelan önleyici teraslar almalıdır. Belediyelerin ve su kaynaklarının üzerindeki baskıyı hafifletmek amacıyla yerel su toplama ve hasat sistemleri teşvik edilmelidir. Geçmişte Amik Gölü'nün kurutulması ve kurutulan alanda havalimanı inşa edilmesi; bölgede tarımsal su baskınlarına, pist çökmelerine ve Hatay Havalimanı'ndaki göçmen kuş rotalarının bozulmasına neden olmuştur. Bu değişime uğramış peyzajlar, yoğun tarımdan iklim direnci gözetilerek inşa edilmiş agroturizm ve agroekolojik sistemlere dönüştürülmelidir.
- İklim Uyumlu Ormancılık Faaliyetleri: Orman yönetim planları, doğal yangın emniyet şeritlerini korumak amacıyla belirlenmiş tampon bölgeler içinde kontrollü hayvan otlatmayı da içerecek şekilde revize edilmelidir. Yangına dayanıklı yerli ağaç türlerinin dikilmesine öncelik verilmeli ve bozulmamış ormanlarda yeni madencilik veya tarımsal gelişme ihtiyacını azaltmak için kent içindeki atıl araziler en iyi şekilde değerlendirilmelidir.
- Biyo-güvenlik ve İstilacı Tür Kontrolü: Yerel balıkçılık yönetimiyle ortak biyo-izleme programları oluşturulmalıdır. Süveyş Kanalı üzerinden giren ve yerli deniz popülasyonlarını tehdit eden iklim kaynaklı istilacı türlerin (su sümbülü

Pontederia crassipes Mart., aslan balığı *Scorpaena volitans* Bloch, 1787, balon balığı *Lagocephalus sceleratus* (Gmelin, 1789) ve katil yosun *Caulerpa taxifolia* (M.Vahl) C.Agardh, 1817 gibi) izlenmesi, avlanması ve ekonomiye kazandırılması için güçlü bir iş birliği yürütülmelidir.

Eksen IV: Kapsayıcı Yönetişim, Çevre Hakları ve Toplumsal Dirençlilik

Sosyoekolojik dirençlilik; şeffaf bir yönetim anlayışını, uygulanabilir yasal çerçeveleri ve sürdürülebilir toplumsal katılımı gerektirir.

Politika Eylemleri:

- Çevresel İnsan Haklarının Kurumsallaştırılması: Tüm bölgesel kalkınma, imar ve iyileştirme stratejilerinin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamının temel bir insan hakkı olduğuna dair anayasal korumalarla ve uluslararası sözleşmelerle tam uyumlu olması güvence altına alınmalıdır.
- Halkın Katılımı ve Bilgi Şeffaflığı: Çevresel politikaların oluşumunda halkın karar alma mekanizmalarına etkili katılımı ve söz hakkı güvence altına alınmalıdır. Halkın bilgi edinme hakkına yönelik İdarelerin engelleyici tutum ve davranışlarının önüne geçecek, kamu idaresindeki gizlilik kültürünü tam anlamıyla ortadan kaldıracak ve kamusal şeffaflığı sağlayacak yasal düzenlemeler acilen hayata geçirilmelidir. Tüm çevresel veriler, planlar, stratejiler, imar planları ve Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporları tam bir bilimsellik, şeffaflık ve katılımcılık içinde hazırlanmalı, ÇED süreçlerinin her aşaması kamuoyu bilgisine ve denetimine açık hale getirilmelidir. Bu politika kapsamında, BM Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Süreçlerine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi) ve BM Sınırışan Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi (Espoo Sözleşmesi) Türkiye tarafından imzalanarak yürürlüğe girmeli ve bu sözleşmelerdeki yükümlülöklere uygun iç hukuk mevzuatı oluşturulmalıdır.
- Adil Mülkiyet ve Arazi Araçları: Kamusal koruma hedefleri ile özel arazi kullanımı arasındaki mekânsal çatışmalar çözölürken, acele kamulaştırma veya doğrudan satışlardan kaçınılmalıdır. Bunun yerine, yerel toplulukların anayasal varlıklarını korumak amacıyla mülkiyet hakları transferleri ve geçiş hakkı takasları gibi mülkiyet bağıını koparmayan adil hukuki seçenekler kullanılmalıdır.
- Politikanın Ortak Üretimi: Yerel STK'ları ve üniversiteleri resmi ortaklıklarla bir araya getiren kurumsal yönetim platformları kurulmalıdır. Bu ortak çalışma

grupları, bilimsel araştırmaları pratik ve topluluk destekli politika yol haritalarına dönüştürmenin değerli bir aracı olacaktır.

Eksen V: Adil Geçiş, Geçim Kaynaklarının Korunması ve Sosyoekonomik Eşitlik

Etkili bir iyileşme süreci, yerel geçim kaynaklarının korunmasını ve kırsal ve yerinden edilmiş nüfuslar arasındaki sosyoekonomik kırılganlıkların ele alınmasını gerektirir; bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitliğine açıkça ve hassasiyetle dikkat edilmelidir.

Politika Eylemleri:

- Geleneksel Mesleklerin ve Ekolojik Kökenli Geçim Kaynaklarının Korunması: Geleneksel ve ekosisteme bağımlı mesleklere (rneğin Akdeniz'deki geleneksel dalyan balıkçılığı ve düşük etkili pastoral ormancılık faaliyetleri) yönelik hedefli mali ve operasyonel destek sağlanmalıdır. Bu geçim kaynakları, hem hayati ekonomik faaliyetler hem de somut olmayan kültürel miras olarak ikili ve çok değerli bir amaca hizmet etmektedir.
- Kırsal-Kentsel Glerin Azaltılması: Sürdürülebilir yerel faaliyetler için doğrudan gelir desteği sağlanarak orman topluluklarındaki ekonomik gerileme ve dışa g sorunları yapılandırılmış şekilde ele alınmalıdır. Topluluk liderliğindeki orman izleme süreçleri, ekoturizm ve sürdürülebilir hayvancılık faaliyetleri fonlanmalıdır.
- Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Ekonomik Emniyet Ağları: Ekonomik iyileşme çerçevelerinin kırsal ve ormanlık alanlardaki kadınların finansal güvenliğini doğrudan ele alması sağlanmalıdır. İklim ve afetlerden genellikle en çok etkilenen kesim olan kadınlar, řu destekleyici imkanları sağlayan iyileştirme politikalarına ihtiyaç duymaktadır:

(i) iftlik turizmi veya evre dostu tarım işletmeleri yürüten kadın girişimciler için doğrudan mali yardım ve teknik eğitimlerin sağlanması.

(ii) Kadınların yerel koruma, izleme grupları ve iklim dirençli ormancılık projelerinde eşit liderlik fırsatlarına sahip olmasının ve adil cretlendirilmesinin güvence altına alınması.

(iii) Ekosistem bozulması veya iklim kaynaklı ürün kayıpları nedeniyle ortaya çıkan ani gelir kayıplarına karşı kadın liderliğindeki küçük ölçekli üreticileri koruma hedefli mikrofinans ve sigorta mekanizmalarının devreye sokulması.

